

(Postojna)

KRAJINO SLÁVSKÁ, KRAJINO ZÁZRAKŮ! NEJDIVNĚJŠÍ jsi ty koutek slovanského světa, přec ne dosti znám, nedosti oceněn, jako vše, co slovanské. Neznáme tě ani my sami dost. Pitomost naše vodí nás na sever a západ do krajů německých, v nichž je toho tak málo, co bychom neznali alespoň z popisů, a rovněž blízka Krajina, ten démant, je nám cizinou. Co pak nejhoršího: co svedlo umění v Mnichově a Drážďanech, dovedem sobě dle popisů a kresb myslit často ještě pěkněj, než jak nalézáme pak ve skutečnosti, co ale v Krajině způsobila příroda, nepodá ni slovo ni obraz. Na alpách zde žije a působí posud poesie, poetická je píseň i pověst lidu, mezi nímž jsme hned jako v rodině, ve vodách tu žijí podnes skotačivé víly, v lůně hor pracují duchové. A co jimi utkáno, je tak krásné, že se toho ani domyslit nemůžeš.

Sta jsem již četl popisů jeskyně postojenské a viděl různých vyobrazení, přec jsem neměl ani tušení o její velebnosti. Také nedovedu sám, přiznám se, podat obrazu, jímž bych vyznačil jen stý díl krásy a zvláštnosti. Vůči titánství líp když lidské umění se ani nepokouší. Jdi a viz, toť jediná zde pomoc.

Ve 24 hodinách můžeš z Prahy být na místě. Postojna leží as šest mil od Lublaně a tolikéž od Terstu, uprostřed staré poštovské cesty mezi oběma těmi městy, po níž odedávna chodilo zboží Jihu na Sever. Jako na dvou šnůrách leží domy postojenské vedle silnice v pěkném údolí, nad nímž ve výši žene se nyní železná dráha. A malou čtvrtodinku od městyse je vzdálen vrch Sovič, v němž se rozkládá slavená jeskyně. Na temeni vrchu, kde jsou nyní chudičké jen zříceniny, bylo kdys sídlo četných „postojn“, orlů, po nichž hrad i místo zdědily jméno Postojna (Arisperch, Adlersberg, Adelsberg). Jeskyně, jež je dávno již známa (v 16. století byla za vpádů

tureckých obyvatelstvu výtečnou skrýší), je nyní ve správě státu a každého svatodušního pondělku slavně osvětlena — nejlepší den pro návštěvu.

Vejdeme uměle klenutým, krátkým vchodem, na jehož konci stěny jsou již pokryty omšnými krápníky (stalaktity), a náhle se před námi rozzeje obrovská prostora — „dóm“. Jsme v říši tmy. Pod námi propast, nad námi přirozené vysoké klenutí, jehož rozlehlost vyznačují rozžhatá tam světélka. Mohutný hukot jako by zvukem obrovských varhan nás vítal, řeka Pojk vrhla se tu do říše podzemní, valí se a rozráží o skaliska a zaniká pak na míle, aby po několika ještě rovněž divokých šprýmech vynikla severně co chladná, stříbrojasná Lublána. Světla vznášející se zrovna nad vodou vyznačují nám daleko dole hloubku propasti.

Obejdeme propast, držíce se zábradlí, a vkročíme do chodby první — a nyní jde zázrak za zázrakem. Hned úzká chodba, hned pyšný koridor, hned kulatá jizba, hned rozlehlý sál, hned propast a hned zas vrch, nad nímž v závratné výši černá, nedohledná klenba. Vše se kolem nás třpytí, jakoby posázeno démanty, všude srčí vody po stěnách vápenných, řinou se slzy po řadách krápníkových sloupů a vinou se potůčky půdou, po níž kráčíme, světlo se všude obráží a láme v stříbrné jiskry, stříbro, kam nohu ložíme, a démant, kam pohlédnem. Se stropů visí obrovité stalaktity, také s těch se řine vápnem nasycená voda dolů k podlaze a z podlahy pak vyrůstá zase stalaktit do výše, jakoby peň, jakoby sloup, snad se jednou spojí a slijí dohromady, snad rozkvete každý pro sebe, uhnuv se druhu. Jaké tu bájuplné formy, jaké podivné hračky obryně přírody! Co tu skalnaté spousty a hned zas něžného filigránství, co nejrozmanitějších barev, lehká červeň růže, elegantní šed' hedvábu, ohnivá hnědost pyropu a průsvitná bělost úbělu! Co světel, co stínů!

Krápník se přelil přes dutinu skalní a upravil „divadelní lóž“ s přebohatou draperií, na níž podzemní duchové pracovali nějaké tisíciletí. O kousek dál přelil se přes dutinu jinou a vytvořil sněhobílý „boží hrob“. Sto skalních balvanů se nakupilo a jak světlo pochodní do nich zapadá, jako by vycházela z nich růžová záře severní. Stěny se náhle rozstoupily a

velká nás vábí taneční síň, v níž ani orchestr neschází. Stalaktity se pnou do výše. Zde ten je jako křtitelnice, onen jako mariánská statue, třetí jako smuteční vrba, teď jdeme kolem sloupu pokrytého hieroglyfy, teď zas kolem celé řady stojících mumií a teď kolem věžitého, šikmého sloupu, „pisánské věže“. S udivením stojíme u „vodotrysku“ — z bílé masy vystupuje tu rudý sloup do výše, ohmatáváme skalisko — není-li to skutečná mořská houba. Opřem se o tvrdou „kůpu sena“, prohlížíme krásné cypřiše, díváme se na „spící děvy“, usmějeme se „muži, jenž svou ženu nese“ do vrchu. Celá skála tu vedle pokryta sněhobílým krápníkem a je to jakoby němý, rozpěněný vodopád. Náhle ale slyšíme skutečný pleskot padající vody — červené tu skalisko, nesoucí vodojem, do něhož přímo a s nedohledné výše srčí potůček dalekým obloukem. Zázračný obraz!

A se stropů visí formy ještě báječnější. Opony velké s krásnými řízami, průsvitné, elegantně barevné, krajkami obšité. Zde visí krápníky rozkvětlé co bohaté lustry, tam kývá ruka obrova, tam zas visí hrozivý, dlouhánský sloup, „meč Damoklův“. A nyní kráčíme „síní gotickou“, připomínající všechny architektonické krásy pyšného toho slohu. Zas stojí před námi vrch, nad ním obloha černá, po vrchu sloup vedle sloupu, malý i vysoký, nahnutý i vzpřímený, tísňící se houfy — vrch to „Kalvarie“, houfy zkamenělého lidstva hrnou se do výše a na temeni hrozí sloup kříže.

Tři hodiny jdeme spěšným dosti krokem, zázrak za zázrakem, a spatříme sotva polovici všeho. Ostatek, pokud znám, je navštěvovatelným pro skluzkost půdy, pro svislé stráně, náhlé propasti a vody nebezpečný.

Je možno popsat tento div světa?

II

(P r e d j a m a)

KRAS JE POHOŘÍ DIVOKÉ, ROZERVANÉ. NA MNOHÝCH MÍSTECH BĚLÁ SE JAKO NAHÁ LEBKA, KRUTÁ BÓRA SMETLA S NĚHO LES I PRST. A V TÉ LEBCE JSOU ČERNÉ DŮLKY OČNÍ, OKROUHLÉ PROHLU-

biny, „doliny“, pod nimiž někde v hlubokém lůně hory je nějaká obrovská jeskyně, snad divočejší než „jezero“ postojenské, snad báječnější, krásnější a na čarovné obrovské stalaktity ještě bohatější než celý postojenský labyrint. Na dně „doliny“ je políčko velké jako dlaň, obehnané ale kupami těžkého kamene, aby bóra kousek té prsti nebohému lidu neodnesla — měsíc práce za kousek ovesného chleba!

Celý Kras vápenitý je vodou promlen a podemlen, propláknut a proryt, je samá jeskyně, z níž náhle ledová, křišťalová řeka letí, o jejíž pramenech se ničeho neví, samá prohlubeň, do níž náhle řeka nějaká s hukotem se vrhá — kam zaniká, nikdo neví, že zase zde či tam vyniká, je často pouhý jen domysl. Jen jeskyně dvou či tří hor jsou posud zčástky prozkoumány.

A zase jsou tu oudolí šťávnatá, rozkošná. Po jich obrubách hučí obrovité šumy, po jich stráních zvučí zvonky tučných skotů, v jich lůně zelenají se tmavé louky, vlní se hustá žitniště, dřímají bílé vísky. Ourodná půda, ale obyvatel její je stále na stráži; po hřebenech vůkolních hor po celý rok potulují se vlci, kteří se sněhem stoupají pak hloub, i sídlí medvědi. Na skalině nebo pod ní trčí zde onde zbytky středověkých hradů. Někdy jsou těsně přistaveny k skalní stráni, na jejíž temeni je les — „zvěř jim padala střechou do kuchyně,“ vypravuje lid; do nádvoří jistého hradu zdejšího kdys spadl medvěd a zabil hradní paní.

Jeden hrad takový nalezá se as dvě hodiny od Postojny, tedy jen rovněž daleko od trati lublaňsko-terstské. Je to hrad Lueg, slovinsky Predjama. Jediný to zajisté ve světě hrad co do polohy a do stavby své. Dvě strany zeleného predjamského údolí tvoří lesnaté hory, třetí pak zakončuje nahá bílá stěna skalní, úplně kolmá a hladká. A uprostřed té skalní tabule obrovské je opět jedna taková vymletá, skoro kulatá dutina a do té je postaven hrad. Ani shora, ani zdola, ani se strany ho nevidíš, musíš stát zrovna naproti skále.

Snad že tou dutinou vylévala se v nepamětných dobách řeka, tvoříc divoký vodopád, snad ta, která nyní se vylévá klidně z druhé dutiny až dole na úpatí skály, ženouc hrčící mlýnek a pilu. Skutečně nejprvější obyvatelé hradu nevchá-

zeli a nevyházeli jinak než po provazech a žebřících. Ženského tvora mezi nimi nebylo, samá divoká chasa loupežnická, rota pověstného Erasma Luegra. Nyní je hrad majetkem Windischgraetze, novější některé přístavky činí přístup snadnější. Obývá je jediným člověkem, knížecím lesníkem. Kdybych řekl, že ten „jediný“, ten poustevník predjamský je Čech, neřekl bych nic překvapujícího, rozumí se to skoro samo sebou — „kde pán bůh viděl ve světě díru, vzal Čecha a zacpal ji,“ učí Tyl.

Krajan náš pracoval právě v zahrádce před prvním vchodem hradním, když jsme se blížili hlasitě hovořice. Radostně se hned přihlásil, hned se stal naším průvodčím, hned podal vína a žitného chleba, — v kraji pšeničných a ovesních chlebů co nejpříjemněji chutnající vlastenecká upomínka, které jsem se nemohl ani dosyta nakrájet! Vzpomněl jsem si na Cooprova kapitána, majícího k škotským vojínům řeč: „Tak? Ovesného chleba chcete a pečeně se vám nechce? — o vy huby mlsné!“

Novější přístavky nejsou ničím znamenity, zato je tím zajímavější hrad původní, ovšem nevelký. Páni loupežníci dokázali sice stavitelskou odvalu, ale žádného zvláštního stavitelského umění. Kde byla skála, nechali ji spánembohem skálou být, vytesali jen několik stupňů nebo přistavili nějaký žebřík někam výš, kde bylo zas kousek přirozené dutiny, nu a tam tedy byl nový hradní „pokoj“. Ani s jakýmkoli vyrovnáním podlahy se nehmoždili a hlavní hradní síň, dosti prostorná, vyznamenává se především tím, že od jednoho konce k druhému není lze jinak se dostat než po velmi příkrých schodech. Zároveň nalezájí se v síni té obrovské stalaktity, stále dál rostoucí, neboť voda prýští se stále bohatě ze stěn a zásobuje hrad velmi pravidelně.

Skalní stěny byly loupežníkům také velmi dobrou obranou proti oblehajícím je švihovkám, vyslaným sem, když páni loupežníci dělali „už příliš mnoho“, jak úvodní článek v hradní zápisní knize vypravuje. Dlouho se bránili, pak přišel trest „dle předpisu“. Našel se zrádce — Franz Ischariot jmenuje ho zápisní kniha — který udal nepřátelům skulinu, za kterou Erasmus Lueger večer sedával. Nařídili tam švihovku, Franz

Ischariot udal světlem v druhé vyšší skulině pravý okamžik a zároveň otevřel přístup do hradu. Ale také jeho neminul se trest „dle předpisu“, oblehatelé zabili jeho napřed. Z toho vyvozuje zápisní kniha dvě věty morální, za prvé: že nemá člověk být loupežníkem, ba ani zlodějem, a za druhé: když už člověk jednou ten malér má, že je loupežníkem, že alespoň nemá být Ischariotem, proti čemuž nelze právě čeho namítat.

Od té doby, tedy už od konce patnáctého století, neměla Predjama historie. Teprv když staly se moderní přístavky, přicházeli alespoň navštěvovatelé. Zapsali do památní knihy na věčnou památku jména svá a v rubrice „gefaellige anmerkung“ spáchali ledacos „ungefaelliges“. V poslední době napsali tam němečtí buršové několik sviňských písní a slovinský student připsal k tomu ironickou poznámku: „Diese poetischen gaben — sind von einem Schwaben.“ Pak se tu zvětšila komise nějakého okresního soudu poznámkou: „Zfantovali jsme dole ve vesnici vdovu pro nedopladené daně a pak jsme se nahoře při víně a cigárech božsky bavili.“ Na jedné z posledních stránek našel jsem také podpis smutně proslulého Chorinského, hraběte a sprostého vraha.

Mnohem zajímavější bylo, co vypravoval lesník o svém životě poustevnickém. Hodný, přívětivý muž, škoda, že jsem jeho jméno zapomněl! Jmenoval se Sýkora či Novotný, možno ale také že Petráček nebo Růžička.

III

(Na Cirknickém jezeře)

SLOVENSKÁ KRAJINA JE PRAVÝ ESKAMOTÉŘ; o několikeru jeho kabinetních kouzlech vypravoval jsem již. Její půda je pravou kouzelnou lahví, nebo chceš-li nevyčerpatelným rukávem eskamotéřovým, nebo chceš-li i rukou jeho, na rychlé volty uvyklou. Mezi její zázraky patří také C i r k n i c k é j e z e r o, as hodinku jen od štace Rakeku vzdálené, přec však již světa daleké, tiché, idylicky rozmilé. Známo, že velké to, na dvě hodiny dlouhé, místy až hodinu široké jezero pro nějakou dobu každý rok zmizí úplně a zase se úplně na-

plní. známo pořekadlo: V Cirknickém jezeře může se sít i žnout, lovit i honit v jednom roce.

Skutečně má zde rolník po část roku valný kus pozemků svých pod vodou, na čas mu pak vyniknou co kyprá, bujná louka, ovšem až příliš bujná, pokrytá nejen travou, nýbrž i tvrdým rákosím. Odtok děje se pomalu, přítok velmi rychle, neočekávaně. Mnohý, který si vyjel na druhý břeh k svatbě nebo křtinám ve voze, musil zpátky již po loďce.

V červnu odtok začíná a tu je jezero nejzajímavější. Velké prostory jsou hlubokou ještě pokryty vodou. Po hladké, tiché pláni té, v níž se zrcadlí lesy vršitého pozadí, dodávající vodě nejprv barvu temně zelenou, pak světle, až konečně modrozelenou, jakou bývá barva sluncem oblitého klidného moře, šplouchají se za dne divoké kachny a krouží k večeru lesknavá hejna racků a mořských vlaštovek. Od Cirknice samé ustoupila pak již voda hezky daleko, na výběžku městyse stojící socha krajana našeho sv. Jana z Nepomuku nedozírá již ani na vodu. Poblíž břehů se tráva již seká, dále jsou pruhy vody a pruhy travnaté v malebném propletení a rozmanitém střídání se. Některé pruhy jsou ještě čisty, hejna ryb, pronásledovaných obrovskými štikami, prohánějí se zde a krouží kolem trychtýřových bodů, vířů to, do nichž v širokých se točíc kružích voda znenáhla se propadá, berouc celé to množství ryb s sebou kamsi do tajných podzemních skrýší, aby je po měsících vydala zas zdravý a čerstvý, ba ztučněly. Na jiných pruzích již se tlačí rákosí na povrch. Bílé zvonkové květy, podobné našim konvalinkám, jenže značně větší, prokvétají mezi tím, místy rozkvětá ohnivá lilie, oblétaná ohnivou libelou. Zde ještě může naše loďka lehce se nést, voda místy proudí jako potokem, jen pavučiny po rákosí se pnoucí vadí zraku a zaměštnávají stále ruce naše. Ale hned vedle již rákosí houstne, květů je víc a víc, vodní mech vysílá vždy bohatší kadeře k povrchu, loďka musí zahrnout, aby někde nezabředla.

Rybář cirknický je v té době obojživelníkem. Oděn v prostý oblek plátěný pohrdá již loďkou. Sleduješ-li ho na obchůzce jeho, poznáš snadno, kde zelená plocha zrak tvůj klame a kde je půda již pevná. Místy vrhne se rybář do vody a plave kus cesty neviděn dál, místy zas vynikne, krok jeho vydává

šplouchavý zvuk a jen namáhavě propracuje se noha bahnem, a místy zas kráčí lehce a pevně.

Nejen zmíněnými již víry, i jinak odtéká spousta vod. Vrchy jednu stranu jezera vroubíci jsou jakoby obrovskými houbami, na úpatí jejich jsou skuliny a mohutné jeskyně, jimiž voda přichází či odchází. Jedny „berou“, druhé „dávají“. Každá jeskyně či „jama“ je dle vlastnosti své známa, „dávajícím“ se žehná, o „beroucích“ vypravují se strašidelné pověsti. Z blahodárných je hlavně známa „Suchodolca“ a „Bubnarca“, z loupežných hlavně „Sviňská jáma“, „Malá“ i „Velká Karlovca“. Vnitřek i průběh jeskyň těch beroucích — do ostatních vniknout je pro náhlé přívaly příliš nebezpečno — není ještě prozpytován. Příchod k nim je snadný, vstup vrouben hromadami uschlého rákosí, pak se kráčí po mohutných skalních rozvalinách — avšak mimo čas odtoku nejsou přístupny vůbec a v čas ten hučí odtékající voda ve Velké Karlovci tak děsně, že nenašlo se posud lidí dosti odvažných.

Jen jeden se našel. Prostý to rybák cirknický, dle rodinného domku svého „Baštek“ nazývaný, avšak široko po krajině známý co „barkář a spisovatel samouk“. Je to muž, as jaký byl náš Jiří Volný, ovčák v Kratonozích, o němž Jungmannova historie dí: — „básník přirozený a jeden z lepších“. Baštek je vůbec uznán co „jeden z lepších“. Odvážil se jednou na pouť Velkou Karlovcou a vykonal ji šťastně, vyšed na světlo denní až někde u sv. Skociána, o celou míli dál. Popsal pouť svou sám v časopise prostonárodním. Dojemný je popis jeho, kde se dotýká hrůz samoty, a nejdojemnější tam, kde popisuje, jak přemožen dojmy na kolena sklesl, zvolav: „Zde se ještě nikdo nemodlil!“

Barkáři cirkníctí jsou vůbec zajímaví, pro nás již tím, že všichni rozumějí česky. Byli v námořnictvu, sídli v Polje, slýchali sta námořníků Čechů mluvit a Slovinec je chápavý.

Krásné je jezero Cirknické, krásná poetická idyla. Jezdil jsem po něm, v sny zapředen, za jasně rozlitého slunce, když nebe bylo plno skřivánek a vody plny libel. Naslouchal jsem na něm Vilharovým lahodným čtvero zpěvům slovinským za večerního šera, když měsíc po jezeře se houpal a mořské

ptactvo v širokých kruzích loďku oblévalo. Díval jsem se na ně, když déšť se k němu hrnul, a obloha, vrchy i jezero jediný byly šedivý plášť — vždy, vždy bylo krásné! Ale nejkrásnější, nejpoetičtější místočko je zde ostrůvek, uprostřed jezera vystupující.

Nevím, jmenuje-li se ostrůvek Vornek a víska na něm Otok nebo naopak, jak pravdě podobněji — obého jsem se dočetl i doslechl — ale nelze sobě nic žánrově pěknějšího, ba dojemnějšího myslet nad ostrůvek i vísku. Je to územíčko sotva tak velké jako Štvanice na Vltavě, vystupuje ale příkře, je vroubeno vrbovím a roštím, nahoře je kus pole a kus louky, pak něco ovocných stromů, dále as deset zádumčivě, ale čistotně vypadajících staveníček, v nichž dětí jakoby naseto, a konečně malý kostelíček, jednou jen do roka odevřený a řídce nalezaným mučedníkům Primu a Felicianu věnovaný. Ale kostelíček ten, na samém vrchu ostrovu ležící, kyprým kapradím obrostlý, vysokým a starým lesíkem obklopený, tak tichý a zapomenutý, malebný a jednoduchý, stinný a dojemný — ten je zjevem nad obyčej poetickým, jeho obraz stinný skane jako kapka balzámu do duše — zde by srdce v samovolné robinsonádě stalo se zas srdcem dětským, bohatým!

Vešel jsem do jednoho z otockých obydlí. Čisto zde jako v slovinských obydlích vůbec. Strop pěkně vykládaný a lesklou černou barvou natřený, stěny jako křída bílé, kolkolem širokým kruhem na skle malovaných, zrcadelných obrazů nebo fantastických barevných výstřižků papírových lemované, stůl a lože lesklá bělost, kamna obrovská, čtvrtinu jizby zaujímající. —

Cirknice jsou městys šťastný, milý. Obyvatelstvo je národně probuzené, zpěv se rozléhá po pěkných budovách, pod košatou lipou na náměstí je volná beseda, „slovenská čítavnica“. Mezi Slovinci je Čech ihned doma. Užíval jsem zde pohostinnosti rodiny Gerbičových. Otec přímá povaha, syn jakoby vlastní bratr, matka — jako bys do věrných očí české své matky hleděl. A když dole ponocný své: „Ura je deset“ provolával, naslouchal jsem jezerním pověstem a zahleděl se ven do dalekého třpytu dřímajících vod. Byl jednou chudý rybák, jehož chyže stála nedaleko Velké Karlovce. Na druhé straně

jezera byl hrad hrabčící, v hradě hraběnka; hraběnka milovala mladého rybáka a rybák miloval mladou hraběnku. V noci dojížděl k ní rybák na loďce své, ale starý hrabě dal jednou zhasit světlo v chýži rybákově, roznítit světlo u Karlovce, a když se rybák vracel, strhly ho vody. A od té doby hučí a sténá Karlovca tak, že slyšíš hukot její až na svém loži.